

**Uchwała Nr XXXII/263/2014
Rady Powiatu w Kamieniu Pomorskim
z dnia 25 czerwca 2014 roku**

w sprawie określenia: zasad rozliczania tygodniowego obowiązkowego wymiaru zajęć nauczycieli, dla których ustalony plan zajęć jest różny w poszczególnych okresach roku szkolnego, zasad udzielania i rozmiar obniżek tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć oraz zasad przyznawania zwolnienia od obowiązku realizacji tych zajęć dyrektorom i wicedyrektorom oraz nauczycielom pełniącym inne stanowiska kierownicze w szkole czy placówce, tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć: pedagogów, psychologów, logopedów, doradców zawodowych, nauczycieli prowadzących kształcenie w formie zaocznej, nauczycieli realizujących w ramach stosunku pracy obowiązki określone dla stanowisk o różnym tygodniowym obowiązkowym wymiarze godzin.

Na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 1, art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2013 roku poz. 595 i 645; z 2014 roku poz. 379), w związku z art. 42 ust. 6 i 7, art. 91d pkt 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2014 roku poz. 191),

Rada Powiatu w Kamieniu Pomorskim uchwala, co następuje:

§ 1. Określa się zasady rozliczania tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nauczycieli, dla których ustalony plan zajęć jest różny w poszczególnych okresach roku szkolnego, stanowiące załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Określa się zasady udzielania i rozmiar obniżek tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć oraz zasady przyznawania zwolnień od obowiązku realizacji tych zajęć dyrektorom i wicedyrektorom oraz nauczycielom pełniącym inne stanowiska kierownicze w szkole czy placówce, stanowiące załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.

§ 3. Określa się tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć pedagogów, psychologów, logopedów, doradców zawodowych i nauczycieli prowadzących kształcenie w formie zaocznej, dla których nie ustalono obowiązkowego tygodniowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, opiekuńczych i wychowawczych oraz zasady zaliczania do obowiązkowego tygodniowego wymiaru godzin poszczególnych zajęć w formie zaocznej, stanowiący załącznik nr 3 do niniejszej uchwały.

§ 4. Określa się tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć dla nauczycieli realizujących w ramach stosunku pracy obowiązki określone dla stanowisk o różnym tygodniowym obowiązkowym wymiarze godzin zajęć, stanowiące załącznik nr 4 do niniejszej uchwały.

§ 5. Powyższe zasady dotyczą nauczycieli zatrudnionych w szkołach i placówkach oświatowych, dla których organem prowadzącym jest powiat kamieński.

§ 6. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu w Kamieniu Pomorskim.

§ 7. Tracą moc uchwały:

- 1) Uchwała Nr V/36/2011 Rady Powiatu w Kamieniu Pomorskim z dnia 1 kwietnia 2011 roku w sprawie określania tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych niektórych nauczycieli oraz zasad zaliczania do wymiaru godzin poszczególnych zajęć w kształceniu zaocznym,
- 2) Uchwała Nr V/37/2011 Rady Powiatu w Kamieniu Pomorskim z dnia 1 kwietnia 2011 roku w sprawie określania zasad rozliczania tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych nauczycieli, dla których ustalony tygodniowy plan zajęć jest różny w poszczególnych okresach roku szkolnego,
- 3) Uchwała Nr V/38/2011 Rady Powiatu w Kamieniu Pomorskim z dnia 1 kwietnia 2011 roku w sprawie określenia zasad udzielania i rozmiaru zniżek tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych nauczycielom zajmującym stanowiska kierownicze w szkołach oraz innych placówkach oświatowych oraz tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć niektórych nauczycieli szkół i placówek oświatowych prowadzonych przez Powiat Kamieński.

§ 8. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady Powiatu

**PRZEWODNICZĄCY
RADY POWIATU**
Mateusz Flotyński
Mateusz Flotyński

**Uzasadnienie
do Uchwały Nr XXXII/263/2014
Rady Powiatu w Kamieniu Pomorskim
z dnia 25 czerwca 2014 roku**

w sprawie określenia: zasad rozliczania tygodniowego obowiązkowego wymiaru zajęć nauczycieli, dla których ustalony plan zajęć jest różny w poszczególnych okresach roku szkolnego, zasad udzielania i rozmiar obniżek tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć oraz zasad przyznawania zwolnienia od obowiązku realizacji tych zajęć dyrektorom i wicedyrektorom oraz nauczycielom pełniącym inne stanowiska kierownicze w szkole czy placówce, tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć: pedagogów, psychologów, logopedów, doradców zawodowych, nauczycieli prowadzących kształcenie w formie zaocznej, nauczycieli realizujących w ramach stosunku pracy obowiązki określone dla stanowisk o różnym tygodniowym obowiązkowym wymiarze godzin.

Zgodnie z art. 42 ust. 7 pkt. 1 i 2 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2014 roku poz. 191) do kompetencji organu prowadzącego należy określenie zasad rozliczania tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nauczycieli, dla których ustalony plan zajęć jest różny w poszczególnych okresach roku szkolnego, zasad udzielania i rozmiaru obniżek dla dyrektorów, wicedyrektorów, oraz nauczycieli pełniących inne stanowiska kierownicze w szkole, a także nauczycieli, którzy obowiązki kierownicze pełnią w zastępstwie nauczycieli, którym powierzono stanowisko kierownicze. Te same przepisy pozwalają również na zwolnienie z obowiązku realizacji zajęć nauczycieli zajmującym stanowiska kierownicze w szkole, placówce.

Zgodnie z art. 42 ust. 7 pkt. 3 powyższej ustawy do kompetencji organu prowadzącego należy również określenie tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nauczycieli szkół niewymienionych w ust. 3, nauczycieli prowadzących kształcenie w formie zaocznej, nauczycieli realizujących w ramach stosunku pracy obowiązki określone dla stanowisk o różnym tygodniowym obowiązkowym wymiarze godzin, pedagogów, psychologów, logopedów, doradców zawodowych prowadzących zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu w celu wspomagania uczniów w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych oraz zasady zaliczania do wymiaru godzin poszczególnych zajęć w formie zaocznej.

Uchwała wprowadza możliwość jednoznacznego ustalenia tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nauczycieli realizujących w ramach jednej umowy obowiązki określone dla stanowisk o różnym tygodniowym obowiązkowym wymiarze godzin. Godziny realizowane powyżej tak ustalonego pensum będą stanowiły godziny ponadwymiarowe. Łączenie w ramach etatu zajęć o różnym pensum może mieć miejsce wyjątkowo, jedynie wówczas, gdy nie ma możliwości zastosowania innych rozwiązań przewidzianych przepisami Karty Nauczyciela i pod warunkiem posiadania przez nauczyciela wymaganych prawem kwalifikacji.

W sytuacji niżu demograficznego, powodującego obniżenie liczebności uczniów, jest to niejednokrotnie jedyna możliwość zapewnienia nauczycielom, posiadającym kwalifikacje do nauczania kilku przedmiotów, ciągłości zatrudnienia.

Stosownie do przepisów ustawy – Karta Nauczyciela tygodniowa norma czasu pracy nauczyciela zatrudnionego w pełnym wymiarze etatu nie może przekroczyć 40 godzin. W ramach czasu pracy oraz ustalonego wynagrodzenia nauczyciel obowiązany jest realizować:

1. Zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze, prowadzone bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz (pensum),
2. Inne zajęcia i czynności wynikające z zadań statutowych szkoły, w tym zajęcia opiekuńcze i wychowawcze uwzględniające potrzeby i zainteresowania uczniów, z tym że w ramach tych zajęć:
  - a) nauczyciel szkoły podstawowej i gimnazjum, w tym specjalnej, jest obowiązany prowadzić zajęcia opieki świetlicowej lub zajęcia w ramach godzin przeznaczonych w ramowych planach nauczania do dyspozycji dyrektora, z wyjątkiem godzin przeznaczonych na zwiększenie liczby godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych, w wymiarze 2 godzin w tygodniu,
  - b) nauczyciel szkoły ponadgimnazjalnej, w tym specjalnej, jest obowiązany prowadzić zajęcia w ramach godzin przeznaczonych w ramowych planach nauczania do dyspozycji dyrektora szkoły, z wyjątkiem godzin przeznaczonych na zwiększenie liczby godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych, w wymiarze 1 godziny w tygodniu,
3. Zajęcia i czynności związane z przygotowaniem się do zajęć, samokształceniem i doskonaleniem zawodowym.

Ponadto:

Zmiana w tytule uchwały dotyczy dostosowania istniejącego zapisu do aktualnego stanu prawnego.

W zmienionej uchwale funkcjonowało pojęcie „rozmiar zniżek”, a zgodnie z art. 42 ust. 7, pkt 2 w/w ustawy funkcjonuje pojęcie „rozmiar obniżek”, stąd też zachodzi konieczność dokonania zmiany porządkującej terminologię.

Z kolei art. 91d pkt 1 powyższej ustawy jednoznacznie wskazuje, że kompetencje organu prowadzącego w tym przypadku wykonuje rada powiatu.

Wyniki konsultacji:

Celem uzyskania opinii związków zawodowych w trybie art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 23 maja 1991 roku o związkach zawodowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 167) – projekt przedmiotowej uchwały został przekazany do Prezesa Oddziału ZNP

w Kamieniu Pomorskim oraz Przewodniczącego Międzyzakładowej Organizacji Związkowej NSZZ „Solidarność” POiW w Kamieniu Pomorskim.
W ustawowym terminie w/w organizacje nie zajęły stanowiska.

ZASADY ROZLICZANIA

tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nauczycieli, dla których ustalony plan zajęć jest różny w poszczególnych okresach roku szkolnego

1. Poniższe zasady rozliczania tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dotyczą nauczycieli, dla których ustalony plan zajęć wynikający z planów nauczania, jest różny w poszczególnych okresach roku szkolnego i spowodowany jest w szczególności:
  - a) odbywaniem przez uczniów praktyk zawodowych,
  - b) wcześniejszym zakończeniem zajęć w klasach programowo najwyższych,
  - c) sezonowością turnusów.
2. Nauczyciele zatrudnieni w pełnym wymiarze zajęć, dla których plan zajęć w poszczególnych okresach roku nie wyczerpuje obowiązkowego tygodniowego wymiaru godzin dydaktycznych, zobowiązani są do realizacji w innych okresach roku szkolnego takiego wymiaru godzin, aby średni tygodniowy wymiar godzin zajęć nauczyciela w ciągu całego roku szkolnego odpowiadał tygodniowemu obowiązkowemu wymiarowi godzin zajęć określonego w art. 42 ust. 3 ustawy – Karta Nauczyciela.
3. Plan zajęć ustalony według zasad, o których mowa w pkt. 2, powinien być określony dla każdego nauczyciela w arkuszu organizacji szkoły/placówki i podany do wiadomości nauczycielowi przed rozpoczęciem roku szkolnego.
4. Jeżeli przydział godzin zajęć nauczyciela, obliczony według zasad określonych w pkt. 2, przekracza tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć, różnica pomiędzy tym wymiarem a średnią liczbą godzin zajęć przydzielonych nauczycielowi stanowi godziny ponadwymiarowe.
5. Dla nauczycieli zatrudnionych w niepełnym wymiarze godzin zajęć, realizujących różny wymiar zajęć w poszczególnych okresach roku szkolnego, w umowie o pracę należy określić średni tygodniowy wymiar godzin zajęć dla całego okresu zatrudnienia.

6. W przypadku zmian organizacyjnych pracy szkoły/placówki w trakcie roku szkolnego określona średnioroczna liczba godzin zajęć nauczycieli ulega korekcie z dniem wprowadzenia zmian.
7. Praca wykonywana zgodnie z planem zajęć, o których mowa w pkt.2, nie jest pracą w godzinach nadwymiarowych.
8. W przypadku rozwiązania z nauczycielem stosunku pracy przed upływem roku szkolnego, dla którego został ustalony różny plan zajęć, rozliczenie z przydzielonych w planie organizacyjnym godzin zajęć następuje z datą ustania stosunku pracy, z tym, że za wszystkie przepracowane miesiące, bez względu na wymiar godzin zrealizowanych zajęć, przysługuje nauczycielowi prawo do wynagrodzenia zasadniczego za obowiązkowy tygodniowy wymiar godzin zajęć, a także za przepracowane w tym czasie godziny nadwymiarowe.
9. Przydzielone w planie organizacyjnym godziny zajęć, nie zrealizowane przez nauczyciela z powodu choroby lub z przyczyn leżących po stronie pracodawcy, nie wymienionych w pkt. 1, traktuje się dla rocznego rozliczenia godzin jak godziny zajęć zrealizowane, z zastrzeżeniem pkt 8.
10. Odpowiedzialność za prawidłowe ustalenie tygodniowego obowiązkowego czasu pracy nauczyciela i jego rozliczenie ponosi dyrektor szkoły/placówki.

ZASADY UDZIELANIA I ROZMIAR

obniżek tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć oraz zasady przyznawania zwolnień od obowiązku realizacji tych zajęć dyrektorom i wicedyrektorom oraz nauczycielom pełniącym inne stanowiska kierownicze w szkole czy placówce

1. Nauczycielom, którym powierzono stanowiska kierownicze w szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez powiat kamieński, obniża się tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć, określony w art. 42 ust. 3 – Karta Nauczyciela.
2. Obniżki wynikające z niniejszego załącznika dotyczą również nauczycieli, którzy obowiązki kierownicze pełnią w zastępstwie.
3. Obniżki ustalane są według poniższych zasad, z uwzględnieniem faktycznej liczby oddziałów.

L.p.	Stanowisko kierownicze	Obowiązkowy tygodniowy wymiar godzin zajęć	Tygodniowy wymiar obniżek godzin
1.	Dyrektor szkoły (zespołu) każdego typu, liczącej: <ul style="list-style-type: none"> • do 11 oddziałów • 12 – 16 oddziałów • 17 i więcej oddziałów	8/18 6/18 4/18	10 12 14
2.	Wicedyrektor szkoły (zespołu) każdego typu, liczącej: <ul style="list-style-type: none"> • od 12 - 16 oddziałów • 17 i więcej oddziałów	12/18 10/18	6 8
3.	Kierownik warsztatu szkolnego, szkolenia praktycznego - we wszystkich	10/22	12

	typach szkół		
4.	Kierownik internatu	15/30	15
5.	Dyrektor Specjalnego Ośrodka Szkolno - Wychowawczego	6/24	18
6.	Wicedyrektor Specjalnego Ośrodka Szkolno - Wychowawczego	12/24	12
7.	Dyrektor Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej	8/20	12
8.	Wicedyrektor Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej	12/20	8
9.	Kierownik filii Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej	12/20	8
10.	Dyrektor Domu Wczasów Dziecięcych	13/26	13

4. Rada Powiatu może w uzasadnionych przypadkach, w miarę posiadanych środków finansowych, zwolnić nauczyciela, któremu powierzono stanowisko kierownicze, w całości lub w części od obowiązku realizacji tygodniowego wymiaru godzin (zajęć), określonego w pkt 3, jeżeli warunki funkcjonowania szkoły/placówki powodują znaczne zwiększenie zadań funkcyjnych. Dotyczy to także nauczycieli, którym powierzono to stanowisko w zastępstwie.

ZASADY OKREŚLENIA

Tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć pedagogów, psychologów, logopedów, doradców zawodowych i nauczycieli prowadzących kształcenie w formie zaocznej, dla których nie ustalono obowiązkowego tygodniowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, opiekuńczych i wychowawczych oraz zasady zaliczania do obowiązkowego tygodniowego wymiaru godzin poszczególnych zajęć w kształceniu zaocznym

1. Tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć dydaktycznych, opiekuńczych i wychowawczych:

L.p.	Stanowisko	Tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin
1.	Pedagog	20
2.	Psycholog	20
3.	Logopeda	20
4.	Doradca zawodowy: <ul style="list-style-type: none"> • do 12 oddziałów • powyżej 12 oddziałów	10 20
5.	Nauczyciel przedmiotów ogólnokształcących, prowadzący zajęcia w formie zaocznej	18
6.	Nauczyciel teoretycznych przedmiotów zawodowych, prowadzący zajęcia w formie zaocznej	18
7.	Nauczyciel prowadzący zajęcia praktycznej nauki zawodu w formie zaocznej	22

2. Roczny obowiązkowy wymiar godzin zajęć dydaktycznych nauczycieli zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin w szkołach prowadzących kształcenie w formach zaocznych jest iloczynem liczby tygodni kształcenia w danym roku szkolnym i obowiązkowego wymiaru godzin zajęć danego nauczyciela, określonego w punkcie 1.

3. Do obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych nauczycieli zatrudnionych w kształceniu zaocznym zalicza się:

- a) godziny wykładów, konsultacji, ćwiczeń i zajęć praktycznych,
- b) faktycznie zrealizowane godziny poprawiania i oceniania pisemnych prac kontrolnych, licząc poprawianie trzech prac za jedną godzinę zajęć,
- c) godziny przeprowadzenia egzaminów ustnych, licząc jedną godzinę na cztery egzaminowane osoby,
- d) godziny nadzorowania egzaminów pisemnych, w stosunku jeden do jednego.

4. Rozliczenie godzin zajęć dydaktycznych nauczyciela zatrudnionego w pełnym wymiarze godzin zajęć dydaktycznych w kształceniu zaocznym następuje w każdym semestrze.

5. W okresie semestru nauczyciel zatrudniony w pełnym wymiarze godzin zajęć dydaktycznych jest obowiązany realizować połowę rocznego wymiaru godzin, o których mowa w pkt. 1.

6. Za podstawę rozliczenia przyjmuje się, według zapisów w dzienniku lekcyjnym, odbyte godziny zajęć, godziny usprawiedliwionej nieobecności w pracy i godziny niezrealizowane z przyczyn leżących po stronie pracodawcy.

7. Tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin nauczycieli zatrudnionych w niepełnym wymiarze ulega proporcjonalnie zmniejszeniu.

8. Godziny zrealizowane ze słuchaczem przez nauczyciela w szkole zaocznej w ilości powyżej obowiązującego pensum są godzinami ponadwymiarowymi. Rozliczenie godzin ponadwymiarowych następuje po zakończeniu semestru.

9. W szkołach kształcących w systemie zaocznym dla celów obliczenia obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych należy rozumieć:

- a) przez godzinę ćwiczeń i konsultacji – jednostkę 45 minut,
- b) przez godzinę zajęć praktycznych – jednostkę 55 minut,
- c) przez godzinę pozostałych zajęć – jednostkę 60 minut.

ZASADY OKREŚLENIA

Tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dla nauczycieli realizujących w ramach stosunku pracy obowiązki określone dla stanowisk o różnym tygodniowym obowiązkowym wymiarze godzin zajęć

1. Nauczycielom realizującym w ramach stosunku pracy obowiązki określone dla stanowisk o różnym tygodniowym obowiązkowym wymiarze godzin zajęć, ustala się tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć jako iloraz łącznej liczby realizowanych godzin i sumy części etatów realizowanych w ramach poszczególnych tygodniowych wymiarów godzin zajęć, przy czym wynikowy tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć zaokrągla się tak, że wartości równe pół godziny lub więcej zaokrągla się do pełnej godziny, a część dziesiętną liczby mniejszej niż 0,5 godziny pomija się.
2. Obliczeń łącznego obowiązkowego tygodniowego wymiaru godzin dokonuje się według wzoru:

$$Wg = \frac{X_1 + X_2 + \dots + X_n}{\frac{X_1}{Y_1} + \frac{X_2}{Y_2} + \dots + \frac{X_n}{Y_n}}$$

gdzie:

Wg – oznacza ustalony tygodniowy obowiązkowy wymiar zajęć,

$X_1, X_2, \dots, X_n$ – oznacza ilość godzin tygodniowo na poszczególnych stanowiskach przydzieloną nauczycielowi w organizacji pracy szkoły w danym roku szkolnym,

$Y_1, Y_2, \dots, Y_n$ – oznacza tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych dla poszczególnych tygodniowych wymiarów godzin zajęć określonych w ustawie – Karta Nauczyciela oraz w § 4 niniejszej uchwały.

3. Zajęcia dydaktyczne, wychowawcze lub opiekuńcze, realizowane ponad ustalony tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin wyliczony indywidualnie dla danego nauczyciela stanowią pracę w godzinach ponadwymiarowych.
4. Obowiązkowy pełny wymiar godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych lub opiekuńczych nauczyciela zobowiązanego do pracy w innej szkole lub placówce w celu uzupełnienia obowiązkowego wymiaru zajęć ustala się według zasad określonych w pkt. 1
5. Miesięczną liczbę godzin obowiązkowego wymiaru zajęć nauczyciela uzyskuje się mnożąc tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin przez 4,16 z zaokrągleniem do pełnych godzin, w ten sposób, że czas zajęć poniżej 0,5 godziny pomija się, a co najmniej 0,5 godziny liczy się za pełną godzinę.
6. Odpowiedzialność za prawidłowe ustalenie tygodniowego obowiązkowego czasu pracy nauczyciela i jego rozliczenie ponosi dyrektor szkoły/placówki.

PRZYKŁAD:

Nauczyciel realizuje etat łączony: 13/18 i 12/22 (dwa różne wymiary czasu pracy)

Liczba godzin przydzielonych nauczycielowi w arkuszu organizacyjnym szkoły: 25

Tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin (po zastosowaniu wzoru): 20

Tygodniowy wymiar godzin ponadwymiarowych: 5